

Intervenció arqueològica al carrer Comercial, 13

Barcelona, el Barcelonès

Octubre de 2011

Codi Servei d'arqueologia de Barcelona: 067/11

Expedient Generalitat de Catalunya 470 K121 NB 2011-1-7791

Lourdes Moret Pujol

Mataró, 5 d'octubre de 2011

SUMARI

1.	SITUACIÓ	4
2.	CONTEXT GEOFÍSIC	4
3.	CONTEXT HISTÒRIC	5
4.	ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS	6
5.	MOTIVACIÓ.....	6
6.	OBJECTIUS.....	7
7.	FONAMENTS DE DRET	7
8.	METODOLOGIA.....	7
9.	TREBALLS REALITZATS.....	7
10.	RESULTATS DE LA INTEVENCIÓ.....	8
11.	CONCLUSIONS	8
12.	BIBLIOGRAFIA	8

ANNEX 1. RESOLUCIONS GENERALITAT DE CATALUNYA

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

FITXA TÈCNICA

Lloc de la intervenció	Carrer Comercial, 13
Població i comarca	Barcelona, Barcelonès
Jaciment/s arqueològic/s	Barcelona
Coordenades UTM ETRS89	X=431793.9 / Y=4581919.6/ Z=6.1
Promoció	AGBAR - Societat General Aigües de Barcelona, SA
Execució intervenció	Antequem, SL
Direcció tècnica	Lourdes Moret Pujol
Tipus d'intervenció	Preventiva
Codi Servei d'Arqueologia de Barcelona	067/11
Resolució Generalitat de Catalunya	de 470 K121 NB 2011-1-7791
Activitat autoritzada	Control arqueològic preventiu
Dates autoritzades	5 d'octubre de 2011
Resum	L'empresa ACSA ha executat una obra de col·locació d'una escomesa d'aigua a la finca núm. 13 del carrer Comercial, al districte de Ciutat Vella de Barcelona. Els resultats arqueològics han estat negatius.
Paraules clau	Mercat del Born canalització d'aigua

1. SITUACIÓ

La intervenció arqueològica s'ha dut a terme front la finca núm. 13 del carrer Comercial al districte de Ciutat Vella de Barcelona.

Aquest indret es troba a la zona suburbial de la ciutat romana de *Barcino*, i molt a prop del Mercat de Born i del Passeig de Picasso on s'hi ha localitzat nombroses restes arqueològiques corresponents a l'antic barri de la Ribera, enderrocat entre el 1715 i el 1718.

2. CONTEXT GEOFÍSIC

La comarca del Barcelonès abraça una superfície de 144,72 Km² i té com a límits el mar Mediterrani, la serralada Litoral o de Marina i els deltes del Llobregat i del Besòs. La comarca limita al nord amb les comarques del Vallès Occidental i Vallès Oriental; a l'est amb el Maresme i el Mediterrani i al sud i l'oest amb el Baix Llobregat. Barcelona és la ciutat que ocupa la majoria de terreny, el seu municipi situat en una plana que presenta uns 5 km d'amplada

El seu relleu físic pertany a tres unitats: la Serralada Litoral, el pla de Barcelona i els deltes del Llobregat i del Besòs.

La Serralada Litoral presenta una cadena contínua de formes arrodonides amb una altitud que oscil·la entre 300 i 500 metres i que en aquest punt rep el nom de serra de Collserola. Presenta com a característiques la seva constitució formada per un sòcol granític, molt descompost per l'acció natural i sobre el qual hi ha dipositada una cobertora d'esquistos del Silurià inferior, en part metamòrfics; esquistos ampelítics i calcaris del Silurà superior i del Devonian, i esquistos arenosos, gresos i conglomerats del Carbonífer.

Aquesta serralada presenta una falla d'orientació nord-est sud-oest que la separa d'una sèrie de turons, Monterols, el Puget, can Muntaner, turó de Falcó, el Carmel, turó de la Rovira, de la Peira, així com un petit corredor que s'obre d'Horta a Sarrià, excavat en el granit descompost, situant-se en el punt més alt del coll de Penitents o dels Quatre Camins, que separa les conques d'Horta i de Sarrià.

El pla de Barcelona està format per un replà superior, constituït per un basament d'argiles grogues pliocèniques, amb alguns nivells de sorres i aqüífers. Sobre el sòcol pliocènic es superposen uns dipòsits cíclics formats per argiles roges a la base seguides de llims grocs i una crosta calcària a la part superior, que corresponen a diferents intervals de les oscil·lacions climàtiques del Quaternari. El replà inferior comença a peus d'aquest escarpament.

Aquesta plana baixa presenta dos monticles: el mont Tàber, de 15 metres d'alçada i format per materials pliocènics més una certa aportació de sorres i el Montjuïc, de 173 metres, format per argiles i gresos miocènics.

3. CONTEXT HISTÒRIC

La intervenció arqueològica s'ha portat a terme a la zona suburbial de la ciutat romana de *Barcino* i de la ciutat medieval de Barcelona, al barri de la Ribera.

L'origen de la ciutat de Barcelona s'ha de situar a la colònia *Iulia Augusta Faventia Paterna Barcino* fundada de nova planta per August al segle I aC. Es va situar en un turó, conegut en època medieval com a *Mons Taber*, flanquejat per les rieres de Sant Gervasi i Vallcarca. La ciutat emmurallada, amb un perímetre clar, presenta una planta octogonal amb una trama a partir de dos eixos: el *cardo maximus* (Nord – Sud) i el *decumanus maximus* (Est – Oest).

Aquests dos eixos donaven la pauta a la resta de la xarxa de carrers rectilinis amb illes regulars, confluint en un espai obert i central, el *forum*, l'actual plaça Sant Jaume. Aquesta trama urbana original de la colònia de *Barcino* s'ha conservat "fossilitzada", de manera que l'ara carrers Llibreteria i del Call corresponen al *cardo maximus* i els carrers Bisbe, Regomir i Ciutat al *decumanus maximus*. Fora muralles, el pla de Barcelona es convertí en l'*ager* de la ciutat romana, quedant ocupat per vil·les, establiments industrials, monuments, vies i necròpolis.

La Barcelona de la transició¹ es pot situar, almenys topogràficament parlant dins el mateix territori que en l'època romana. Bé que a partir del segle X, la ciutat patirà un creixement de població, i un enfortiment tant de la vida urbana com de la circulació econòmica cap a altres mercats. Es un moment on sorgeixen viles noves i burgs econòmics.

Tenim la vila nova de Sant Pere, la vila nova del Mercadal es formà enfront del Portal Major, i al voltant del carrer de la Boqueria sorgí el barri jueu o "Call". El seu *modus vivendi* n'era variat. Al pla de Barcelona hi tenien moltes terres, principalment vinyes, hortes, camps de conreu i fruiters.

Barcelona experimentà un notable creixement de població vers els segles XII i XIII, fet que posà de manifest la necessitat de protegir dins de muralles les noves zones de població instal·lades entorn dels camins d'accés a la ciutat i que rebien el nom genèric de vilanoves, nom amb el que es conegué el barri de la Ribera fins entrat el segle XIV.

Fou suburbi extrem fins el 1438 i no serà fins el 1513 quan quedà protegit pel baluard marítim de llevant.

Un dels espais més significatius del barri sempre ha estat la plaça del Born on, des del segle XIII fins el segle XVII s'hi celebraven torneigs, justes, festes populars, processos, actes inquisitorials i fins hi tot fires com les de l'argenteria i el vidre.

El 1715, Felip V ordenà l'enderrocament parcial del barri de La Ribera per tal de construir la fortalesa militar de la Ciutadella entre 1716 i 1719. El projecte fou dissenyat per l'enginyer militar Próspero de Verboom, autor del projecte del nou barri de la Barceloneta que havia d'allotjar la població foragitada de la Ribera.

Es varen enderrocar prop de 1200 edificis inclosos els del convent de Sant Agustí i de Santa Clara, i la torre barroca de Sant Joan fou transformada en presó militar.

La zona de la plaça del Born es convertí ben aviat en lloc de mercat i no serà fins a les darreries del segle XIX quan es construí l'edifici del mercat central de fruites i verdures que es pot observar encara avui dia, i que deixà de funcionar com a tal a partir de 1971, quan es traslladà l'activitat a Mercabarna.

El 1869 la Junta Revolucionària, per iniciativa del general Prim, donà els terrenys de la ciutadella a la ciutat, que els urbanitzà i convertí, amb motiu de l'Exposició Universal de Barcelona (1888), en el parc de la Ciutadella.

¹ Entenem com a transició un canvi i dins el moment que estem descrivint ho apliquem a la situació econòmica i administrativa que es viu entre la desaparició del poder centralitzat de Roma com a metròpoli de l'imperi i l'arribada dels cabdills visigots amb el seu comitatius que produirà l'eclosió en una administració comtal.

Intervenció arqueològica

C.Comercial, 13 (067/11)
Barcelona, Barcelonès

4. ANTECEDENTS ARQUEOLÒGICS

A principis de l'any 2002 unes obres de remodelació del mercat del Born posaren al descobert en una superfície d'uns 8 000 m² les ruïnes de part de l'entramat urbà del barri de la Ribera que incloïa carrers, palaus, vivendes menestrals, recintes econòmics i de serveis dels segles XIV-XVIII en un estat de conservació considerable.

A l'entorn d'aquest indret també s'han portat a terme intervencions arqueològiques de seguiment de rases de soterrament de serveis, algunes de les quals han deixat a la llum alguns murs de la Barcelona medieval i moderna.

5. MOTIVACIÓ

L'empresa d'aigües ACSA ha executat una obra de col·locació d'una escomesa pel subministrament d'aigua a la finca situada al carrer Comercial, 13 situat al districte de Ciutat Vella, just a tocar del Mercat del Born. El projecte ha comportat l'excavació d'una sondeig d'aproximadament 1m² front la finca esmentada fins a localitzar la canonada d'aigua actual.

Projecte d'instal·lació d'escomesa d'aigua
(Aigües de Barcelona)

6. OBJECTIUS

Tenint en compte els antecedents històrics i arqueològics de la zona i l'execució de l'obra, s'ha dut a terme una intervenció amb els següents objectius:

- Determinar l'existència de restes arqueològiques i vetllar per la seva integritat.
- Documentar i valorar l'entitat de les possibles restes arqueològiques que es localitzin.
- Valorar l'afectació de les possibles restes arqueològiques per part de l'obra i proposar les mesures correctores més adients.

7. FONAMENTS DE DRET

- Llei 9/1993 30 de setembre del Patrimoni Cultural Català (DOGC 1807 de l'11 d'octubre de 1993)
- Decret 78/2002 de 5 de març del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC 3594 de 13 de març de 2002).

8. METODOLOGIA

El sistema de registre que s'utilitzarà serà l'estratigràfic i la documentació arqueològica, seguint el mètode de registre de dades proposat per E.C. Harris i A. Carandini, modificat a partir de la pràctica arqueològica en aquest tipus de jaciment i de les circumstàncies concretes de l'excavació. Es distingeixen i retiren cada un dels diversos nivells i estrats localitzats, d'acord amb criteris estratigràfics, de textura, composició i color. Per el registre objectiu dels elements i estrats que s'exhumen es realitza una numeració correlativa d'aquests denominats Unitat Estratigràfica (U.E.), que individualitza els uns dels altres i de la qual se'n realitza una fitxa. En aquesta, s'indica la seva ubicació en el context general del jaciment, la descripció i la posició física respecte a la resta d'U.E. amb què es relaciona així com la seva datació.

Amb la intervenció arqueològica també s'ha realitzat la planimetria del sondeig i el corresponent reportatge fotogràfic de tots els treballs. Aquests documents integren, juntament amb la relació d'unitats estratigràfiques, la present memòria científica que inclou els resultats i les conclusions.

9. TREBALLS REALITZATS

Els treballs han consistit en l'obertura d'un sondeig de 1,08m de longitud, 0,8m d'amplada i 0,9m de profunditat, per tal de localitzar l'actual canonada d'aigua potable on s'ha de connectar l'escomesa d'aigua per a ús dels bombers a l'interior de la finca núm. 13 del carrer Comercial, ocupada actualment per un comerç.

Primer de tot mitjançant un martell pneumàtic, s'ha retirat el paviment actual de llambordes de la vorera i la base de ciment. Posteriorment s'ha rebaixat el terreny manualment fins a localitzar la canonada actual. En el moment de la col·locació d'aquesta es va afectar l'estratigrafia existent.

10. RESULTATS DE LA INTEVENCIÓ

Els treballs d'excavació del sondeig per a la instal·lació de l'escomesa d'aigua a ha permès identificar les següents unitats estratigràfiques:

- UE 1: Paviment actual del carrer. Format per rajols de pòrtland de 20 x 20cm amb un baix relleu de motius florals disposades sobre una capa de pòrtland.
- UE 2: Sauló de color marró de poca compactació corresponent al farciment de la rasa per on transcorren el servei d'aigua i cablejat elèctrics actuals.
- UE 3: Fonamentació de l'edifici actual, formada per pedres lligades amb morter de calç. Cal destacar que l'orifici per el pas de l'escomesa cap a l'interior de la finca ja es va realitzar en treballs anteriors.

11. CONCLUSIONS

La intervenció arqueològica preventiva a consistit en el seguiment dels treballs d'excavació d'un sondeig per a localitzar la canonada d'aigua actualment en servei per tal de connectar-hi una escomesa cap a l'interior de la finca núm. 13 del carrer Comercial al districte de Ciutat Vella de Barcelona. Tot i la rellevància històrica que té el subsòl en aquesta zona de la ciutat, no s'ha detectat cap resta arqueològica atès que la superfície afectada pel projecte ha estat d'aproximadament 1m² i 0,9m de profunditat, afectant únicament el rebliment de la rasa de construcció tant de l'antiga canonada com de cablejat elèctric.

12. BIBLIOGRAFIA

AAVV: Gran Enciclopèdia de Catalunya. Barcelona.

AAVV. (1998): *Art de Catalunya*, Edicions L'isard, Barcelona.

AAVV. (2005): *Història de l'art català*, Edicions 62, Barcelona.

Aznar Camón, José; Morales i Marín, Jose Luis y Valdivieso González, Enrique. (1999): "*Summa Artis. Arte español del siglo XVIII*", Espasa Calpe, Madrid.

Intervenció arqueològica
C.Comercial, 13 (067/11)
Barcelona, Barcelonès

ANNEX 1. RESOLUCIONS GENERALITAT DE CATALUNYA

Expedient 470 K121 NB 2011-1-7791 sobre l'autorització de la intervenció arqueològica preventiva al carrer Comercial, 13 de Barcelona (Barcelonès), segons el procediment establert en l'article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març de 2002, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

Fets

1. El 29 de setembre de 2011 (reg. Entrada 001616/0401E), Joan Roca i Albert, director del Museu d'Història de Barcelona., van presentar una sol·licitud d'autorització d'intervenció arqueològica preventiva de control al carrer Comercial, 13 a Barcelona (Barcelonès), sota la direcció de l'arqueòloga Lourdes Moret Pujol (ANTEQUEM) del 5 al 7 d'octubre de 2011.
2. El 30 de setembre de 2011 l'arqueòloga dels Serveis Territorials a Barcelona va emetre informe favorable sobre la sol·licitud esmentada.
3. El 30 de setembre de 2011 el Servei d'Arqueologia i Paleontologia va proposar autoritzar la intervenció.

Motivació

Construcció fossat per fer un clavegueró.

Fonaments de dret

1. Article 47 i següents de la Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC núm. 1807, d'11.10.1993).
2. Article 14 i següents del Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC núm. 3594, de 13.3.2002).
3. Decret 304/2011, de 29 de març, de reestructuració del Departament de Cultura (DOGC núm. 5849, de 31.3.2011); i Resolució CMC/254/2010, de 8 de gener, de delegació de competències de la persona titular de la Direcció General del Patrimoni Cultural en les persones directores dels Serveis Territorials del Departament de Cultura i Mitjans de Comunicació (DOGC núm. 5566, de 12.2.2010).

Muntaner, 221
08036 Barcelona
Telèfon 933 63 28 70
Fax 933 63 28 78

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Serveis Territorials a Barcelona

Data - 6 OCT. 2011

Faig constar que aquesta còpia
reproduceix fidelment l'original.

Resolució

Per tot això, resolc:

1: **Autoritzar** la realització d'una excavació arqueològica preventiva d'acord amb les següents dades i condicions:

Lloc de la intervenció: : carrer Comercial, 13 de Barcelona (Barcelonès)

Persona o institució autoritzada: Joan Roca i Albert, director del Museu d'Història de Barcelona.

Direcció de la intervenció arqueològica: Lourdes Moret Pujol (ANTEQUEM)

Activitat autoritzada: control arqueològic preventiu.

Termini de realització de la intervenció: del 5 al 7 d'octubre de 2011

Lloc de dipòsit provisional de les restes: Museu d'Història de Barcelona.

La intervenció arqueològica autoritzada haurà de ser realitzada en els termes descrits en la documentació presentada per a la tramitació de l'expedient i d'acord amb les disposicions de la Llei 9/1993, del patrimoni cultural català, i del Decret 78/2002, del reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic.

El termini de dos anys previst per a la presentació de la memòria, s'entendrà que comença a comptar a partir del dia en què ha finalitzat la intervenció.

2. Notificar aquesta resolució, que no exhaureix la via administrativa, a la persona o entitat interessada i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs d'alçada davant el conseller de Cultura, en el termini d'un mes a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació.

Notificar, així mateix, aquesta resolució a l'ajuntament del municipi afectat, i comunicar-li que contra aquesta pot interposar-hi recurs contenciós administratiu davant el Tribunal Superior de Justícia de Catalunya, en el termini de dos mesos a comptar de l'endemà de la recepció d'aquesta notificació. Potestativament, dins el mateix termini, podrà efectuar el requeriment previ previst a l'article 44 de la Llei 29/1998, de 13 de juliol, de la jurisdicció contenciosa administrativa.

P.d. Resolució CMC/254/2010, DOGC 12.2.2010

La directora Territorial

M. Àngels Torras Ripoll

Barcelona, 30 de setembre de 2011

Muntaner, 221
08036 Barcelona
Telèfon 933 63 28 70
Fax 933 63 28 78

Generalitat de Catalunya
Departament de Cultura
Serveis Territorials a Barcelona

Data - 6 OCT. 2011

Faig constar que aquesta còpia
reprodueix fidelment l'original.

Intervenció arqueològica
C.Comercial, 13 (067/11)
Barcelona, Barcelonès

ANNEX 2. DOCUMENTACIÓ FOTOGRÀFICA

Intervenció arqueològica
C.Comercial, 13 (067/11)
Barcelona, Barcelonès

1. Vista de la finca núm. 13 del carrer Comercial

2. Treballs d'obertura del sondeig

3. Lloc d'obertura del sondeig

4. Detall de la fonamentació de l'edifici i la canonada d'aigua.

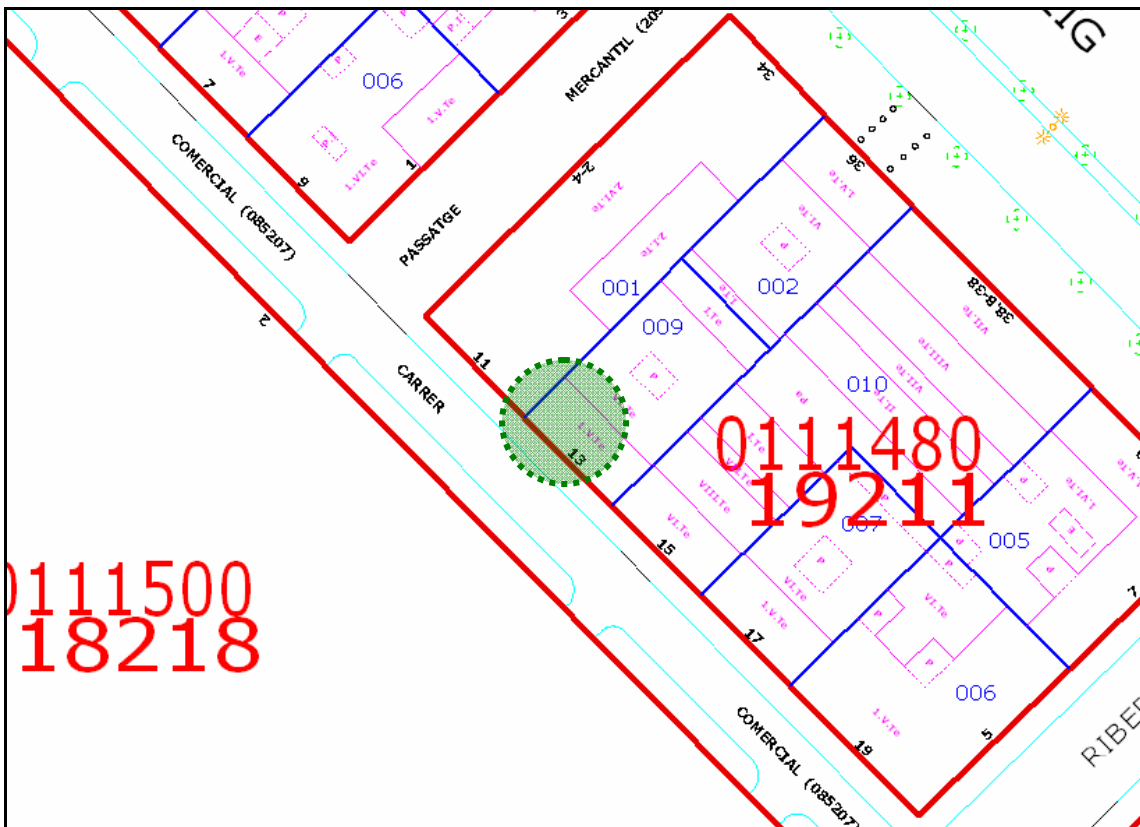
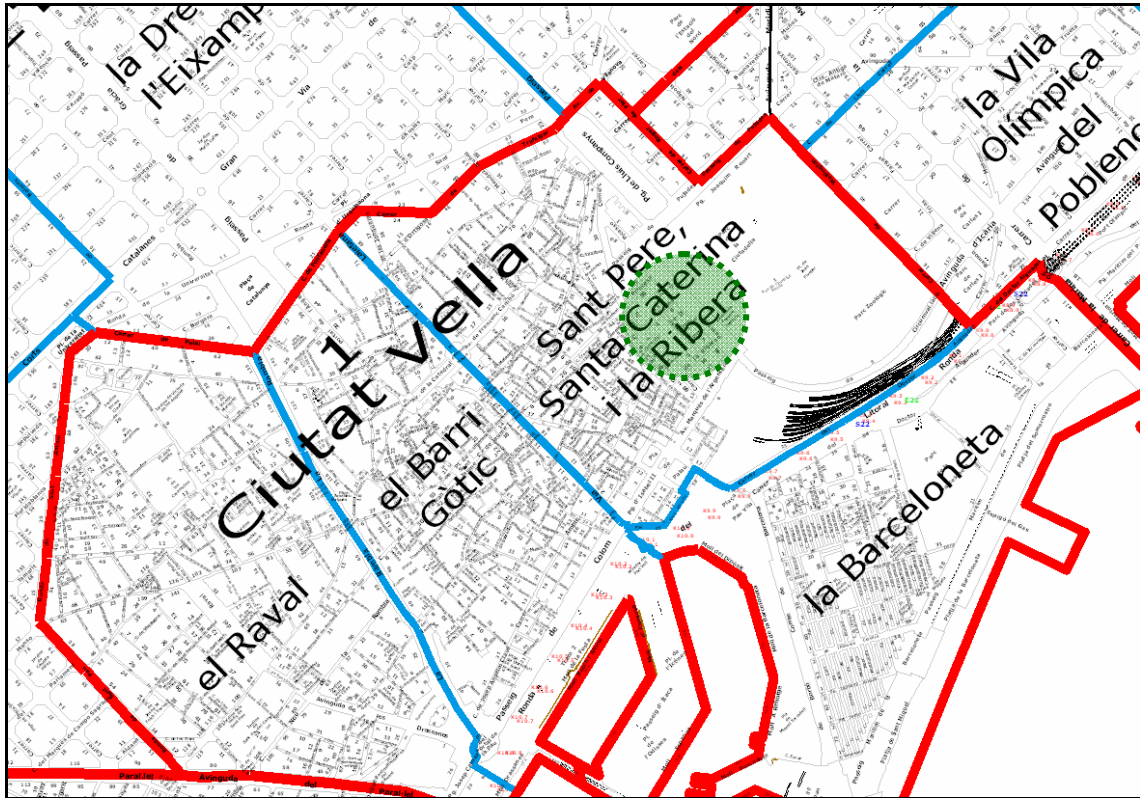
5. Operaris tornant a tapa el sondeig amb el mateix sediment.

6. Reposició dels rajols de la vorera

Intervenció arqueològica
C.Comercial, 13 (067/11)
Barcelona, Barcelonès

ANNEX 3. DOCUMENTACIÓ PLANIMÈTRICA

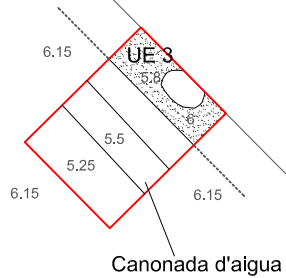

Plànols de situació de la intervenció

Font: Ajuntament de Barcelona / Museu d'Història de Barcelona

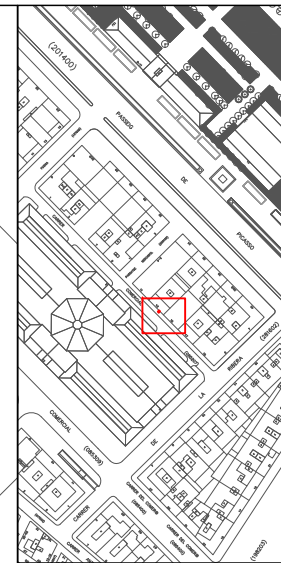
3

Sondeig 1

COMERCIAL

COMERCIAL

Llegenda

- Rasa o sondeig
- Conform estructura
- Morter de calç

Lloc de la Intervenció

Intervenció arqueològica al carrer Comercial, 13 (Barcelona, Barcelonès)

Promoció i finançament

AGBAR-Societat General Aiguës de Barcelona, SA

MUHBA MUSEU D'HISTÒRIA DE BARCELONA

Direcció Arqueològica

Lourdes Moret Pujol

Títol del Plànol

Ubicació del sondeig

Escala

A4 1:50

Núm. plànol

1

Data

Octubre 2011

Fol

1 de 1